

Examining the role of cultural proximity among the Kurdish people of Iran and Iraq as a strategy for expanding border trade*

Hojjatullah Anvari¹
Jahanbakhsh Moradi²

Abstract

Considering the importance of developing economic exchanges at the international level and creating conditions for economic prosperity amid the current global recession and the existence of economic sanctions against the country, the establishment of approaches to utilize all capacities, especially in the instrumental use of cultural proximities with neighboring countries for the purpose of expanding trade exchanges, has always been a topic of discussion. This research aims to examine the impact of cultural proximities among Kurdish traders and merchants from Iran and Iraq. The methodology of this research is descriptive, and the data collection method involved library studies and note-taking. The variables discussed in this research include the impact of cultural similarities on the consumption of goods and services among the Kurdish people, the commonality of language and dialect among Kurdish traders and merchants, and the cultural similarities in the needs and economic desires of the Kurdish people in the Kurdish regions of Iran and Iraq. The results of the research indicate the significant importance of shared language and common culture in developing relations, as well as the high interest of the Kurdish merchants from both countries in further expanding trade exchanges. In general, the cultural affinity among the Kurdish people in Iran and Iraq is recognized as a key factor in the development and expansion of cross-border trade between these two countries. This cultural closeness includes language, customs, shared history, and ethnic identity, which can strengthen economic and commercial relationships. This paper will examine this role and its impacts on cross-border trade. The Kurdish people in Iran and Iraq share a common language and culture, which helps foster trust and cooperation among them and serve as a bridge to facilitate cross-border trade. Research shows that this issue can lead to an increase in the exchange of goods and services.

Keywords: Cultural capital, Economic growth, Foreign trade, Globalization, Kurdistan region.

*. This article is taken from the final letter of Mr. Hojjatullah Anvari with the same title and is written under the guidance of Dr. Jahanbakhsh Moradi.

1. Master's graduate in Political Science, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Humanities, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran (Corresponding Author).
jmoradi7877@yahoo.com

Mesopotamian Political Studies, 2024, Vol. 3, Issue 2, pp. 179-194.

Received: 09 January 2025, **Accepted:** 09 February 2025

Doi: 10.22126/mps.2025.11604.1051

Copyright © The Authors
Publisher: Razi University.

Extended Abstract

1. Introduction

Given the importance of developing economic exchanges at the international level and creating grounds for economic growth in the current global recession and the existence of economic sanctions against the country, the creation of approaches to utilize all capacities, particularly in terms of the instrumental use of cultural affinities with neighboring countries for the purpose of expanding trade exchanges, has always been a topic of discussion. In fact, today trade is introduced as the engine of growth and development, and developing countries need to seek a more serious presence in global trade to achieve this goal. Among the effective components for participation in global trade is the development of cultural infrastructure and the identification and prioritization of these infrastructures to create advantages for expanding regional or cross-border exchanges between countries. In this context, one of the criteria for developing trade at the international level is the focus on the culture and traditions of the target market and relying on cultural affinities as a very effective strategy in selling products and services.

In reality, the closeness of dialect, behavior, tastes, religion, etc., in two or more countries has not only been utilized as a political and social tool, leading to the creation of united communities and organizations for the development of hegemonic capabilities, but it has also contributed to the prosperity of trade and exchanges between the Kurdish regions of Iran and Iraq, which have cultural proximity due to factors such as trust and nationalist tendencies. Accordingly, this article examines and evaluates the role of cultural affinities among the Kurdish people of Iran and Iraq as a strategy for expanding cross-border trade. The aim of this research is to answer the fundamental question of what the role of cultural affinities among the Kurdish people of Iran and Iraq is as a strategy for expanding cross-border trade. The preliminary answer to this question, as the research hypothesis, is that language plays a significant role in the convergence of economic and social activities and in the development of trade and commerce, and that these factors, along with the shared needs of Kurdish trading companies from both countries, serve as an influential strategy for expanding cross-border trade.

2. Theoretical framework

Richard Rosecrance begins his theory of interdependence by introducing four perspectives. The first perspective regards interdependence as reflecting international dynamics up to the year 1919. The second perspective considers interdependence as the exchange dynamics that have been ongoing among advanced societies since 1945. The third perspective divides interdependence into political, military, economic, and technical domains. The fourth perspective views interdependence as a situation in which the direct and positive linkage of the interests of states is such that a change in the position of one

state alters the position of others in the same direction. In fact, the more the volume of external exchanges increases, the greater the interdependence between national governments becomes. If the level of external interdependence leads to restrictions on domestic activities, national governments tend to politicize economic activities. In terms of content, Rosecrance distinguishes between two types of interdependence: horizontal and vertical. In this regard, he argues that existing perspectives on interdependence have only focused on the horizontal flow of trade and economic exchanges. In the horizontal flow of interdependence, Rosecrance suggests that the greater the volume of trade, investment, or other exchanges (either absolutely or in comparison to the domestic sector), the greater the interdependence between countries will be.

3. Methodology

The method of this article is descriptive-analytical, which attempts to examine the role of cultural affinities among the Kurdish people of Iran and Iraq as a strategy for expanding cross-border trade, using Rosecrance's theory of interdependence.

4. Discussion

One of the key levers and influential factors in the process of developing trade with neighboring countries is the creation of opportunities for the expansion of cross-border interactions between local Kurdish traders in the Kurdish regions of Iran and Iraq, particularly in the border areas of provinces such as Ilam, Kermanshah, Kurdistan, and West Azerbaijan. The application of this lever, along with strong collaboration among traders and the general public in both regions in utilizing and purchasing Iranian goods and services, can serve as a powerful approach for the expansion of large-scale trade with this country in the near future.

The historical background of proximity and adjacency between the Kurdish provinces of Iran and neighboring countries, including the Kurdistan Region of Iraq, dates back several thousand years to the era of the Median and Parthian empires, with a long-standing presence of Kurds in the current territories. Despite the political and religious fragmentation among the Kurdish people in these areas, the positive coexistence of Kurds in the Kurdish regions of both Iran and Iraq has not only not become a threat to the territorial integrity of Iran and the Kurdistan Region of Iraq, but has also emerged as an opportunity that has significantly increased the volume and extent of trade exchanges. This growth is due to the respect and trust the Kurdish people have in each other's products and services, especially following recent political changes in the Kurdistan Region of Iraq.

5. Conclusion and Suggestions

Cultural proximities are among the most important approaches that have gained emphasis today in the development and deepening of political, social, and economic relations. This is because, despite the similarities in culture and language, there are

shared components such as similar consumer demands for goods and services, and common perceptions regarding trade development strategies.

Border inhabitants in many border areas maintain cultural, familial, ethnic, and social relationships with people across the border. Additionally, the existence of a common language and close social customs has strengthened the bond among residents in these regions. All of these factors contribute to making cross-border trade a local phenomenon for the residents on sides, allowing them to engage in exchanges with greater trust and understanding. For example, the border markets in the Kurdish region of the Kurdistan Region of Iraq have shown a strong inclination to trade with the Kurdish areas of our country. One of the reasons for the thriving markets in this region can be attributed to the existing cultural and ethnic commonalities, particularly the shared language, which has brought communication closer.

Strategies for developing trade relations between Kurdish merchants in Iran and their Iraqi counterparts, based on cultural proximities in various sectors, can be pursued through the following recommendations:

1. Providing necessary facilities in banking, transportation, and visa matters, and establishing a joint council of Kurdish traders.
2. Raising awareness among Iranian Kurdish merchants regarding sudden changes in the policies of the Kurdistan Regional Government.
3. Creating channels for accurate information about investment conditions in the Kurdistan Region concerning projects.
4. Establishing interactions to provide information on banking facilities and guarantees in this region.
5. Forming a joint commercial council.
6. Organizing trade exhibitions specifically for Kurdish-speaking merchants.

بررسی نقش قرابت فرهنگی مردم کرد ایران و عراق به عنوان راهبردی برای بسط تجارت مرزی*

حجت‌الله انوری^۱

جهانبخش مرادی^۲

چکیده

با توجه به اهمیت توسعه مبادلات اقتصادی در سطح بین‌الملل و ایجاد زمینه‌های رونق اقتصادی در شرایط رکود کنونی جهانی و وجود تحریم‌های اقتصادی علیه کشور، ایجاد رهیافت‌ها در استفاده از تمامی ظرفیت‌ها به‌خصوص در زمینه استفاده ابزاری از قرابت‌های فرهنگی با کشورهای همسایه به‌منظور توسعه مبادلات تجاری همواره مطرح بوده است. این پژوهش با هدف بررسی و تبیین تأثیر قرابت‌های فرهنگی بین تجار و بازرگانان کرد دو کشور ایران و عراق انجام شده است. روش پژوهش توصیفی و گردآوری داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و فیش‌برداری بوده است. متغیرهای مورد بحث در این پژوهش شامل تأثیر تشابه فرهنگی در مصرف کالا و خدمات مردم نواحی کرد، همسان بودن زبان و گویش تجار و بازرگانان کرد و تشابه فرهنگی نیازها و خواسته‌های اقتصادی مردم کرد مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق بوده است. نتایج پژوهش حاکی از اهمیت چشمگیر تأثیر هم‌زبانی و فرهنگ مشترک در توسعه روابط و نیز علاقه‌مندی بالای بازرگانان هم‌زبان دو کشور در زمینه توسعه هرچه بیشتر مبادلات تجاری است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه فرهنگی، رشد اقتصادی، تجارت خارجی، جهانی شدن، اقلیم کردستان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

*. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه آقای حجت‌الله انوری با همین عنوان و به راهنمایی دکتر جهانبخش مرادی است.

۱. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد علوم سیاسی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران.

۲. استادیاد، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد ایلام، دانشگاه آزاد اسلامی، ایلام، ایران (نویسنده مسئول).
jmoradi7877@yahoo.com

۱. مقدمه

امروزه تجارت به‌عنوان موتور رشد و توسعه معرفی شده و کشورهای در حال توسعه برای رسیدن به این مهم لازم است به‌دنبال حضوری جدی‌تر در تجارت جهانی باشند. از جمله مؤلفه‌های مؤثر بر حضور در تجارت جهانی، توسعه زیرساخت‌های فرهنگی و شناسایی و اولویت‌بندی آنان به‌منظور استفاده در ایجاد مزیت گسترش مبادلات منطقه‌ای و یا مبادلات مرزی بین کشورهاست. در این میان، یکی از معیارهای توسعه تجارت در سطح بین‌الملل ملاک تمرکز روی فرهنگ و سنن بازار هدف و نیز تکیه بر قرابت‌های فرهنگی به‌عنوان یک راهبرد بسیار مؤثر در امر فروش تولیدات و خدمات به شمار آمده است (آلبرو، ۱۳۸۰).

در حقیقت قرابت گویش، رفتار، سلاقی، مذهب و... در دو یا چند کشور، نه تنها توانسته به‌عنوان ابزاری سیاسی و اجتماعی مورد بهره‌برداری قرار گیرد و سبب ایجاد مجامع و سازمان‌های متحد به‌منظور توسعه توان هم‌مونیک شود، بلکه در ابعاد اقتصادی نیز سبب رونق دادوستد و تجارت‌ها بین مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق شده است که دارای نزدیکی فرهنگی به سبب مؤلفه‌هایی چون اعتماد و گرایش‌های ناسیونالیستی‌اند (احمدی‌پور، ۱۳۸۹).

به گفته سفیر ایران در عراق، حجم تبادلات بین دو طرف تقریباً ۱۰ تا ۱۱ میلیارد دلار است (ایسنا، ۲۷ آذر ۱۴۰۳) و یکی از اهرم‌ها و عوامل مهم و تأثیرگذار بر روند توسعه تجارت با کشور همسایه ایجاد زمینه‌های توسعه تعاملات مرزی بین بازرگانان بومی و کرد مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق در نواحی مرزی استان‌هایی چون ایلام، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی است. کاربرد این اهرم و تشریک مساعی قوی بازرگانان و آحاد مردم در دو منطقه در استفاده و خرید کالاها و خدمات ایرانی می‌تواند در آینده نزدیک به‌عنوان رهیافتی قدرتمند در رابطه با توسعه تجارت کلان با این کشور مثمر ثمر واقع شود.

پیشینه نزدیکی و هم‌جواری بین استان‌های کردنشین ایران و کشورهای همسایه از جمله اقلیم کردستان عراق به چند هزار سال قبل و زمان سلسله حکومت‌های ماد و پارت برمی‌گردد و استقرار اکراد در سرزمین‌های کنونی سابقه طولانی دارد. البته با عدم لحاظ تشتت سیاسی و مذهبی طایفه‌ای در میان مردم کرد در این مناطق، حسن هم‌جواری مردم کرد در مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق، نه تنها تهدیدی برای شمولیت سرزمینی ایران و اقلیم کردستان عراق تبدیل نگردیده بلکه به‌عنوان یک فرصت توانسته میزان و حجم مبادلات تجاری را به دلیل احترام و

اطمینان مردمان کرد به تولیدات و خدمات یکدیگر به شکل چشم گیر به خصوص پس از تغییرات سیاسی اخیر در اقلیم کردستان عراق افزایش دهد.

بر این اساس، این مقاله به بررسی و ارزیابی نقش قرابت فرهنگی مردم کرد دو کشور ایران و عراق به عنوان راهبردی برای بسط تجارت مرزی می پردازد. هدف این پژوهش پاسخ گویی به این سؤال اساسی است که نقش قرابت فرهنگی مردم کرد دو کشور ایران و عراق به عنوان یک راهبرد در بسط تجارت مرزی چیست. پاسخ موقت به این سؤال به عنوان فرضیه پژوهش آن است که زبان در همگرایی فعالیت های اقتصادی و اجتماعی و در زمینه توسعه دادوستد و تجارت مؤثر بوده و این دو به همراه خاستگاه نیاز مشترک شرکت های بازرگانی کرد دو کشور به عنوان یک راهبرد در بسط تجارت مرزی تأثیر گذارند.

۲. پیشینه پژوهش

نادری زرنه و همکاران (۱۴۰۳) در مقاله ای با عنوان «اشتراکات فرهنگی- سیاسی قوم کرد در ایران و عراق با توجه به جغرافیای فرهنگی منطقه ای»، بیان کرده اند که فرهنگ و وجود اشتراکات فرهنگی یکی از مؤلفه های اساسی همگرایی کشورها به شمار می آید. در این بین، کردها به عنوان یکی از بزرگ ترین گروه های قومی در خاورمیانه اشتراکات فرهنگی بسیاری دارند. در ایران و عراق نیز که دارای بیشترین قومیت کرد هستند، وجود این اشتراکات باعث شده است تا این گروه قومی در این دو کشور در مسیر همگرایی گام بردارند. در کل، یافته های آن ها نشان می دهد که پیوستگی های نژادی، زبان، دین و مذهب، آثار باستانی و پیشینه مراودات فرهنگی از مؤلفه های اصلی اشتراکات فرهنگی اقوام کرد ایران و عراق است. پیوستگی های فرهنگی در بین کردهای ایران و عراق باعث شده است تا همواره روند همگرایی سیاسی و فرهنگی در بین این قوم تقویت شود. امروزه در تعاملات دو کشور آنچه بیش از هر چیز اهمیت دارد تأکید و توجه به استمرار روابط و تأکید بر مشترکات فرهنگی است که کردهای عراق با ایرانیان دارند و ضروری است که این پیوندها ارتقا یابد.

احمدی دهکاء و نصرتی (۱۳۹۹) در مقاله ای با عنوان «نقش تعاملات مرزی در همگرایی با کشورهای پیرامون: مطالعه موردی مرز ایران و عراق»، بر آن بوده اند که یکی از ملزومات ورود کشورهای همسایه به جریان جهانی شدن و برقراری صلح پایدار منطقه ای و جهانی در قرن ۲۱ همگرایی است. با توجه به برخی موانع موجود درباره همگرایی ایران با کشورهای همسایه، لزوم

امکان‌سنجی و طراحی استراتژی‌های مناسب با تأکید بر تعاملات مرزی درخصوص ایجاد زمینه‌های همگرایی، با در نظر گرفتن واقعیات زمانی، ضروری به نظر می‌رسد. یکی از مهم‌ترین کشورهای هم‌جوار پیرامون ایران عراق است. ایران و عراق به‌رغم داشتن بیشترین مرز مشترک و همچنین قرابت‌ها و اشتراکات گوناگون، حتی پس از سقوط رژیم بعثی و قدرت گرفتن شیعیان، هنوز از برخی موانع پیش‌رو برای همگرایی پایدار و نظام‌مند رنج می‌برند که عدم رفع آن‌ها ممکن به واگرایی و چالش جدی در دهه‌های آینده منجر شود.

جواد ارجمند و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «دیپلماسی فرهنگی ایران در عراق و چشم‌انداز آینده در روابط دو کشور»، اظهار کرده‌اند که در میان کشورهای عرب منطقه خاورمیانه، عراق بیشترین قرابت فرهنگی و مذهبی با ایران را دارد و تغییر حاکمیت در عراق وضعیت دوگانه‌ای از تهدید و فرصت را پیش‌روی دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران در این کشور قرار داده است. بهره‌گیری از ابزارهای فرهنگی برای دستیابی به اهداف سیاست خارجی همواره محور مهمی در روابط بین کشورها بوده است. پررنگ شدن این ابزار در دهه‌های اخیر و تغییرات سیاسی در عراق پس از سال ۲۰۰۳ فرصت‌های جدیدی را پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران قرار داده است تا به گسترش و تحکیم مناسبات خود با عراق پردازد و هرچه بیشتر از قرابت‌های فرهنگی دو کشور به‌منظور تأمین منافع ملی بهره بگیرد.

نورمحمدی (۱۳۸۳) نشان داده است که وجوه مشترک زبانی و فرهنگی بین مرزنشینان و تجار ترک ایرانی و ترکیه‌ای و نیز وجوه سلاقی فرهنگی به‌خصوص در استان‌های هم‌جوار کشور نظیر ارزروم، توانسته در افزایش صادرات صنایع دستی، مواد غذایی سنتی و صنعتی بسیار مؤثر باشد؛ به‌طوری که حجم صادرات این کالاها از طریق بازارچه‌های مرزی استان نسبت به سایر نقاط کشور بیش از شش برابر بوده است.

۳. بررسی پیشینه تاریخی دو قوم کرد و فارس

گُردها مادها را نیاکان خود می‌دانند. مادها نخستین سلسله پادشاهی ایرانی بودند که از سال ۶۶۰ تا ۵۵۰ پیش از میلاد بر ایران حکومت کردند. واژه ایران نیز به معنی سرزمین آریاییان است و برپایه واقعیات تاریخی، گُردها از جمله اقوام آریایی و ایرانی‌اند و رخدادهای تاریخی که باعث جدایی بخش‌های زیادی از سرزمین‌های امپراتوری ایران شد، سرزمین‌های کردنشین را نیز دربر گرفت؛ هرچند پس از روی کار آمدن صفویان در ایران و گسترش بیشتر مذهب تشیع توسط شاه‌اسماعیل

صفوی، قسمت‌هایی از کردستان سُنی‌نشین به خلیفه عثمانی گرایش یافت، ولی یکی از نتایج جنگ ۱۵۱۴ چالدران میان سپاه صفوی و عثمانیان باعث جدایی بخش بزرگی از کردستان از سرزمین مادری‌اش یعنی ایران شد.

رویدادهای پس از جنگ جهانی اول و برنامه تجزیه امپراتوری عثمانی و تأسیس کشورهای زیر سرپرستی انگلستان و فرانسه، برای کردهای خارج از مرزهای ایران چندان خوشایند نبود؛ زیرا غربی‌ها برخلاف وعده‌هایی که هنگام انعقاد «پیمان سور» برای تأسیس کشوری به نام کردستان داده بودند، کردها را در میان سه کشور نوظهور عراق، ترکیه و سوریه تقسیم کردند. در این پیمان، ایجاد کشور مستقل ارمنستان و کردستان و کشورهای عرب مستقل معجزه شمرده شده و تشکیل کشور عراق و سوریه پیش‌بینی شده بود؛ ولی این وعده‌ها هرگز اجرا نشد. البته بسیاری از کردهای ترکیه و عراق هنوز هم پیمان سور را مظهر حقوق مشروع خود در زمینه خودگردانی می‌دانند. بدین ترتیب کردها تبدیل به اقلیت نژادی در سه کشور نوظهور مذکور شدند؛ کشورهایی که فاصله بسیاری با معیارهای مردم‌سالاری داشتند و این مسئله در پامال شدن آرزوهای این قوم آریایی تأثیر فراوانی داشت (سعیدی و کیا، ۱۳۸۵: ۶۶).

۴. مبانی نظری: نظریه وابستگی متقابل از دیدگاه روزکرانس^۱

ریچارد روزکرانس نظریه وابستگی متقابل را با معرفی چهار دیدگاه آغاز می‌کند. دیدگاه نخست وابستگی متقابل را بیانگر پویش‌های بین‌المللی تا سال ۱۹۱۹ می‌داند. دومین دیدگاه وابستگی متقابل را پویش‌های مبادلاتی پس از سال ۱۹۴۵ می‌داند که بین جوامع پیشرفته جریان دارد. سومین دیدگاه را به حوزه‌های موضوعی سیاسی، نظامی، اقتصادی و فنی تقسیم می‌کند. دیدگاه چهارم وابستگی متقابل را وضعیتی می‌داند که در آن، پیوند مستقیم و مثبت منافع دولت‌ها به گونه‌ای است که تغییر در موقعیت یک دولت، جایگاه دیگران را در همان جهت تغییر می‌دهد. در واقع، هرچه میزان مبادلات بخش خارجی یابد، وابستگی متقابل بین دولت‌های ملی بیشتر می‌شود. چنانچه میزان وابستگی متقابل خارجی به محدودیت فعالیت‌های داخلی بینجامد، دولت‌های ملی به سیاسی کردن فعالیت‌های اقتصادی روی می‌آورند. از لحاظ محتوایی، روزکرانس به دو نوع وابستگی متقابل افقی و عمودی قائل است. در این مورد، او ادعا می‌کند دیدگاه‌های موجود در وابستگی متقابل تنها توجه خود را به جریان افقی مبادلات تجاری و اقتصادی معطوف کرده بودند.

در جریان افقی از وابستگی متقابل، نظر روزکرانس بر این است که هرچه حجم تجارت، سرمایه‌گذاری و یا دیگر مبادلات (به‌طور مطلق و یا در مقایسه با بخش داخلی) بیشتر باشد، وابستگی متقابل بین کشورها نیز بیشتر خواهد بود (سیف‌زاده، ۱۳۷۹).

۵. خاستگاه نیاز مشترک شرکت‌های بازرگانی کرد دو کشور برای بسط تجارت

مرزی

یکی از زمینه‌های بسط روابط تجاری در سطح منطقه‌ای و بین‌الملل، وجود سازوکارهای تسهیل‌کننده روابط تجاری در قالب عوامل، شرکت‌های حقیقی و حقوقی، تجار و بازرگانان مرزی و یا فرامرزی بوده است. چرا که در سطح خرد و متوسط، این شرکت‌ها و یا بازرگانان توانسته‌اند به‌منظور افزایش مبادلات تجاری و دادوستدها و افزایش رونق اقتصادی مبادلات، به رایزنی‌ها، بازاریابی‌ها، تفاهم‌نامه‌ها و قراردادهای کوچک و بزرگ روی بیاورند. به این منظور، استفاده از تمامی ظرفیت‌های ملی و منطقه‌ای از قبیل رویکردهای جدید به ظرفیت‌های قومی و فرهنگی بین عوامل تجاری مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق نظیر بازرگانان و پيله‌وران مدنظر بوده است. تأثیر شرکت‌های بازرگانی با خاستگاه فرهنگی مشابه در ایجاد الگوهای مصرف در دو سطح صورت می‌گیرد. در وهله اول این شرکت‌ها به توسعه الگوهای مصرفی رایج در کشورهای دارای مرزهای مشترک کمک می‌کنند. در وهله دوم شرکت‌ها می‌کوشند کالاها و فراورده‌های جدید را که کم‌وبیش پیچیده‌تر از فراورده‌های قبلی است جایگزین فراورده‌های سنتی کنند. بنابراین، موفقیت تجاری این شرکت‌ها بر تمامی ساختار مصرف کشورهای در حال توسعه تأثیر می‌گذارد. شرکت‌های بازرگانی با خاستگاه فرهنگی مشابه انتقال‌دهنده و اشاعه‌دهنده نظام‌های بازنمایی و هنجاری و نظام‌های (نیازها و الگوهای رفتاری) بیانی‌اند.

امروزه شرکت‌ها و سازمان‌های تجاری در مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق ایران و اقلیم کردستان عراق، با علم و اشراف بر این مزیت، به‌سبب کاهش چشمگیر هزینه‌هایی نظیر بازاریابی و توسعه بازار از یک سو و نیز جذابیت محصولات و خدمات تولیدی از سوی مشتریان در آن سوی مرز - که پذیرای اجناس و خدماتی هستند که توسط بازرگانان هم‌زبان خود ارائه گردیده - به‌دنبال افزایش فروش و ارائه خدمات خود هستند.

در این میان، در صورت یکسان فرض کردن سایر شرایط تولید کالا توسط سایر شرکت‌های خارجی در بازار رقابتی، امکان افزایش صدور کالا با قیمت‌های رقابتی را به دست آورده و از

مزیت نسبی بالاتری نسبت به سایرین برخوردار خواهند بود. توسعه تجارت در بازارچه‌های مرزی را نیز می‌توان در راستای گسترش همکاری‌های منطقی تلقی کرد و به عنوان بخشی از یک راه حل اقتصادی برای افزایش دادوستد، ایجاد ثبات در مناطق مرزی و گسترش فعالیت‌های تولیدی و تجاری به شمار آورد.

اهمیت این پژوهش عمدتاً به این دلیل است که وجود بازارهای بکر و جذاب مصرف کالا و خدمات در کشور همسایه از یک سو و مزیت ایجاد کسب و کارهای جدی به واسطه افزایش فروش کالا و خدمات مازاد به کشورهای نظیر اقلیم کردستان عراق از سوی دیگر، سبب شده تا از راهبردهای مؤثر نفوذ در بازار مصرف این کشور استفاده کرد که اکنون در شرایط رقابتی و حضور کشورهای مختلف قرار دارد.

۶. بررسی نقش زبان مشترک بازرگانی در زمینه توسعه دادوستد و تجارت

زبان یکی از اساسی‌ترین شاخص‌های هویت فرهنگی است. فرهنگ از طریق زبان به طور مداوم بازتولید و از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. علاوه بر نقش انتقال و بازتولید فرهنگی، زبان عامل همبستگی و تقویت روح ملی‌خواهی و قوم‌گرایی است.

الگوهای اجتماعی مشخص سبب قرابت بالایی در مردمان این نواحی شده است و با شکل‌گیری مرزهای جدید پس از خروج امپراتوری‌های عثمانی و بریتانیا از منطقه و جداسازی فیزیکی مرزهای سرزمینی، علائق و مشترکات زبانی بین قوم کرد در دو سرزمین کنونی همواره تداوم و تقویت شده است. این مزیت می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد فرصت‌های نو و اثربخشی برای نه تنها اقوام کرد منطقه، بلکه ایجاد یک سودمندی و رونق بالای تجاری مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق گردد.

ایجاد ظرفیت‌های توسعه فعالیت‌ها و عوامل تجاری نظیر تجار و بازرگانان در مناطق مرزی و ایجاد زمینه تسهیلات برای آنان نظیر قوانین رفت و آمد، توسعه بازارچه‌ها، زیرساخت‌های ارتباطی و توسعه جاده‌ها می‌تواند در این زمینه مثر باشد.

جلب اعتماد تجار کرد مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق همواره آسان‌تر از ایجاد زمینه تعامل تجار سایر اقوام ایرانی در باب تجارت با مناطق کردنشین عراق بوده و از این رو، فرصت توسعه تجارت بین تجار کرد می‌تواند سرآغاز یک شالوده اثربخش و پایدار در زمینه دادوستدهای مرزی باشد.

در این بین، راهبردهایی در زمینه توسعه تجارت تجار کردزبان مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق متصور است که در این بخش به آن‌ها اشاره شده است.

به‌منظور توسعه قابلیت‌های تجارت تجار کردزبان، می‌بایست در طرح جزئیات محدودیت‌ها و ایجاد زمینه تسهیلات بیشتر در این زمینه مساعدت شود. این امر به‌صورت بالقوه می‌تواند به شکوفایی اقتصادی و بهبود تدریجی توان رقابتی تولیدکنندگان هر دو منطقه کردنشین ایران و عراق منجر شود. نزدیکی سطح توسعه اقتصادی، نزدیکی فاصله جغرافیایی و نیز شباهت‌های فرهنگی-اجتماعی عواملی هستند که می‌توانند امکان موفقیت توافق‌نامه تجارت آزاد بین ایران و اقلیم کردستان عراق را افزایش دهند.

همچنین، موافقت‌نامه تجارت آزاد بین تجار و بازرگانان کرد مناطق کردنشین دو کشور ایران و عراق که دارای اشتراکات زبانی یکسانی هستند، می‌تواند به ایجاد رونق پایدار در همکاری‌های تجاری و اقتصادی ایران با عراق و اقلیم کردستان منجر شود و در نتیجه، اقتصاد مناطق کردنشین دو کشور را به هم گره بزند و به ایجاد اتحاد استراتژیک بین ایران و کشور عراق و اقلیم کردستان بینجامد.

۷. بررسی نقش زبان در همگرایی فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی

مناطق کردنشین شمال عراق - به‌رغم محاط بودن در خشکی - به دلایل ژئواکونومیک مانند قرار گرفتن در منطقه خاورمیانه و وجود ذخایر متنوع معدنی، این کشور را به‌لحاظ منطقه‌ای در جایگاه مناسب قرار داده است که در صورت استفاده بهینه از این فرصت می‌تواند برای مناطق کردنشین و هم‌زبان دو کشور ایران و عراق و منطقه سود فراوان برساند. با وجود این امتیازات، محاط بودن مناطق کردنشین شمال عراق در خشکی و دسترسی نداشتن آنجا به دریای آزاد، محدودیتی جدی به شمار می‌آید. اما در صورت توسعه همکاری‌های مؤثر و تقویت نگاه همگرایانه با مناطق دارای قرابت فرهنگی و در بخش‌هایی دارای قرابت زبانی به‌ویژه ایران، می‌تواند تا حدودی زیادی این کشور را از تنگناهای موجود رهایی بخشد.

اندیشمندانی چون ارنست هاس،^۱ امیتای اتزیونی،^۲ لیندبرگ،^۳ کارل دوپچ^۱ و جوزف نای^۲ نظریه‌های همگرایی را طرح و گسترش داده‌اند. هریک از این‌ها از زاویه دید خود تعریف و یا

1. Ernst Haas

2. Amitai Etzioni

3. Lindberg

تعاریفی از این مفهوم ارائه نموده‌اند؛ به نحوی که تا کنون تعریف جامع و مانعی از اصطلاح همگرایی وجود ندارد و تعاریف موجود هریک به جنبه‌ای از جوانب آن توجه نموده است. نگرش‌های موجود بر همگرایی نیز یا پروژه‌ای و یا پروسه‌ای و یا ترکیبی از آن دو است. در نگرش پروژه‌ای، همگرایی به عنوان وضعیتی نهایی بررسی می‌شود و در نگرش فرایندی (پروسه‌ای) سیر تحول همگرایی و نقطه عزیمت آن مورد توجه است.

بدون تردید تحولات اخیر بر عامل ژئوپلیتیکی کردها تأثیرگذار بوده و علاوه بر دستیابی کردها به خودمختاری، به نحو چشمگیری موجب مشارکت مؤثر آنان در قدرت سیاسی در عراق شده است. امروزه کردها که همواره یکی از عوامل مهم ژئوپلیتیکی در عراق بوده‌اند و به عنوان نیروی چالشگر قدرت مرکزی در عراق تأثیر داشته‌اند، خود به عنوان بخشی از حاکمیت عراق محسوب می‌شوند و در طراحی و اجرای سیاست‌های این کشور دخالت مستقیم و مؤثر دارند. اعطای خودمختاری به کردها در قانون اساسی جدید عراق، نقش ژئوپلیتیک آنان را در صحنه عراق فزونی بخشیده است.

۸. نتیجه‌گیری

قرابت‌های فرهنگی از مهم‌ترین رهیافت‌هایی است که امروزه با تأکید بیشتر بر آن، در توسعه و تعمیق مناسبات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مدنظر قرار گرفته است؛ چرا که با وجود فرهنگ و زبان مشابه و مشترک، می‌توان به وجود مؤلفه‌هایی نظیر خواسته‌های مشابه در مصرف کالاها و خدمات، ادراکات مشترک در زمینه راهبردهای توسعه تجاری و... اشاره کرد.

اهمیت این پژوهش عمدتاً به این دلیل است که وجود بازارهای بکر و جذاب مصرف کالا و خدمات در کشور همسایه از یک سو و مزیت ایجاد کسب و کارهای جدی به واسطه افزایش فروش کالا و خدمات مازاد به کشورهای نظیر اقلیم کردستان عراق از سویی دیگر، سبب شده تا از راهبردهای مؤثر نفوذ در بازار مصرف این کشور که اکنون در شرایط رقابتی و حضور کشورهای مختلف قرار داشته استفاده کرد. اهالی مرزنشین در بسیاری از نواحی مرزی با افراد آن سوی مرز رابطه‌های فرهنگی، خویشاوندی، قومی و اجتماعی دارند. علاوه بر این، وجود زبان مشترک و آداب و رسوم اجتماعی نزدیک سبب قرابت ساکنان این نواحی به یکدیگر شده است. همه این‌ها

1. Karl Deutsch

2. Joseph Nye

باعث می‌شود تجارت دو سوی مرز حالت بومی برای ساکنین دو طرف پیدا کند و طرفین با اطمینان و شناخت بیشتری به مبادله بپردازند. برای مثال بازارچه‌های مرزی در ناحیه کردنشین اقلیم کردستان عراق تمایل زیادی به مبادله با مناطق کردنشین کشور ما داشته‌اند. یکی از دلایل رونق بازارچه‌ها در این ناحیه را می‌توان وجود مشترکات فرهنگی و قومی دانست. به‌ویژه زبان مشترک ارتباطات را نزدیک‌تر کرده است.

همگرایی منطقه‌ای به‌عنوان فرایند جدیدی در روابط بین‌الملل، به‌ویژه پس از جنگ جهانی دوم مطرح شد. این فرایند امروز چنان فراگیر شده است که کشورهای مختلف جهان در اکثر نواحی به آن متمایل شده‌اند تا از طریق آن، تنش و درگیری را کاهش دهند و جایگاهشان را در نظام بین‌الملل ارتقا بخشند. مناطق کردزبان، یعنی استان‌های مرزی در جمهوری اسلامی ایران، عراق و بخش‌هایی از استان‌های ترکیه و سوریه به‌لحاظ تاریخ و موقعیت استراتژیک و ژئواکونومیک از امتیازی ویژه و منحصر به فرد برخوردارند. به‌طور مثال، ایران از اهمیت موقعیت خاص اقتصادی در منطقه برخوردار است. حضور در محل تلاقی شرق و غرب و نزدیکی اتصال سه قاره، مرز آبی و خاکی با ۱۵ کشور، اتصال‌دهندگی دو مرکز عمده انرژی جهان در قرن ۲۱، کریدور شمال به جنوب و حضور در مجاورت مرزهای چهار قدرت قرن ۲۱ شامل اتحادیه اروپا، روسیه، چین و هند از جمله امتیازات ژئوپلیتیک ایران محسوب می‌شود.

راهکارهای توسعه روابط تجار کرد ایران با هم‌تایان عراقی بر مبنای قرابت‌های فرهنگی در بخش‌های مختلف را در قالب پیشنهادی زیر می‌توان پیگیری کرد:

۱. ارائه تسهیلات لازم در زمینه امور بانکی، حمل‌ونقل و ویزا و ایجاد شورای مشترک تجار کرد.
۲. آگاه‌سازی بازرگانان کرد ایرانی از برخی تغییرات ناگهانی در سیاست‌های دولت اقلیم کردستان.
۳. ایجاد تعامل به‌منظور اطلاع‌رسانی دقیق از وضعیت سرمایه‌گذاری در اقلیم کردستان در زمینه پروژه‌ها.
۴. ایجاد تعامل به‌منظور اطلاع‌رسانی از جزئیات تسهیلات بانکی و ضمانت‌نامه‌ها در این منطقه.
۵. ایجاد شورای مشترک بازرگانی.
۶. برگزاری نمایشگاه‌های بازرگانی مختص بازرگانان کردزبان.

۷. تشکیل منظم جلسات کمیته مشترک بازرگانی بازرگانان کرد مناطق مرزی با کشور اقلیم کردستان عراق به منظور توسعه همکاری‌های تجاری.
۸. تأسیس مراکز تجاری توسط بخش خصوصی با حمایت مالی سازمان توسعه تجارت در اربیل و سلیمانیه و عرضه وسیع کالاهای ایرانی.
۹. بسترسازی برای ایجاد شرکت مشترک حمل و نقل در قلمرو کشور عراق و اقلیم کردستان، با توجه به ناکافی بودن سیستم حمل و نقل و در دسترس شرکت‌های ایرانی.
۱۰. تعدیل رویه‌های سنتی تجارت به روش‌های بهنگام و علمی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی جهت فعالان امور تجاری برای بازرگانان کرد مناطق مرزی.
۱۱. استفاده از نیروهای بومی اقلیم کردستان عراق برای اطلاع‌رسانی قوانین و مقررات تجاری آن کشور به فعالان اقتصادی و بازرگانان کرد مناطق مرزی.
۱۲. برگزاری جلسات میز اقلیم کردستان عراق با اتحادیه‌های تولیدی و صادرکنندگان خدمات فنی مهندسی و شرکت‌های بانکی و بیمه‌ای و فعالان اقتصادی با هدف شناسایی نیازهای اقلیم کردستان عراق و راه‌های تأمین آن در تهران و دیگر استان‌های کشور.

منابع

- آلبرو، مارتین. (۱۳۸۰). عصر جهانی: جامعه‌شناسی پدیده جهانی شدن، ترجمه نادر سالارزاده امیری، تهران: آزاداندیشان.
- احمدی دهکاء، فریبرز؛ نصرتی، شهریار. (۱۳۹۹). «نقش تعاملات مرزی در همگرایی با کشورهای پیرامون: مطالعه موردی مرز ایران و عراق»؛ علوم و فنون مرزی، ۹(۳) پیاپی ۳۴، ۱۶۶-۱۳۷. <https://www.sid.ir/paper/410493/fa>
- احمدی‌پور، حبیب‌الله. (۱۳۸۹). «پیش‌نیازهای توسعه اقتصادی»؛ ماهنامه ایران فردا، ۱(۴).
- /یسنا. (۲۷ آذر ۱۴۰۳). «آل‌صادق: روابط اقتصادی ایران و عراق بسیار خوب است»؛ قابل دسترس در: <https://www.isna.ir/news/1403092719852>
- جوادی ارجمند، محمدجعفر؛ نادری، محمد؛ داودی، مهدی. (۱۳۹۱). «دیپلماسی فرهنگی ایران در عراق و چشم‌انداز آینده در روابط دو کشور»؛ نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۴(۳) پیاپی ۱۵، ۱۷۳-۱۸۶. <https://dori.net/dor/20.1001.1.66972251.1391.4.3.10.0>
- سعیدی، رحمان؛ کیا، علی‌اصغر. (۱۳۸۵). نقش جهانی شدن و رسانه‌ها در هویت فرهنگی، تهران: خجسته.
- سیف‌زاده، سید حسین. (۱۳۷۹). نظریه‌پردازی در روابط بین‌الملل: مبانی و قالب‌های فکری، تهران: سمت.

نادری زرنه، جوهر؛ جعفری‌نژاد، مسعود؛ گودرزی، مهناز. (۱۴۰۳). «اشتراکات فرهنگی- سیاسی قوم کرد در ایران و عراق با توجه به جغرافیای فرهنگی منطقه‌ای»؛ تحولات سیاسی اجتماعی معاصر ایران، ۳(۴)، ۹۵-۱۱۴.

<https://doi.org/10.30510/pssci.2025.492100.1159>

نورمحمدی، مرتضی. (۱۳۸۳). فرهنگ و امنیت، تهران: انتشارات صدرا، چاپ اول.

References

- Ahmadi dehka, F. & Nosrati, Sh. (2020). "The role of border interactions in converging with Neighboring countries (Case study: Iran-Iraq border). *Journal of Border Science and Technology*, 9(3), 137-164. [In Persian]. <https://sid.ir/paper/410493/en>
- Ahmadipour, H. (2010). "Prerequisites for Economic Development". *Iran-e-Farda Monthly*, 1(4). [In Persian].
- Albrow, M. (2001). *The global age: state and society beyond modernity*, Translated by Salarzade amiri, N., Tehran: Azadandishan Pub. [In Persian].
- ISNA. (07 December 2004). "Ale-Sadegh: Economic relations between Iran and Iraq are very good". [In Persian]. Available at: <https://www.isna.ir/news/1403092719852>
- Javadi Arjmand, M. J.; Naderi, M. & Davoodi, M. (2012). "Cultural diplomacy of Iran in Iraq and future perspectives on the relations between the two countries." *Quarterly Journal of New Perspectives in Human Geography*, 4(3), 173-186. [In Persian]. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.66972251.1391.4.3.10.0>
- Naderizarneh, J.; Jafarinejad, M. & Goodarzi, M. (2025). "Cultural-political commonalities of the Kurdish people in Iran and Iraq with respect to regional cultural geography". *Contemporary Socio-Political Developments in Iran*, 3(4), 95-114. [In Persian]. <https://doi.org/10.30510/pssci.2025.492100.1159>
- Noormohammadi, M. (2004). *Culture and Security*, Tehran: Sadra Pub. [In Persian].
- Saeedi, R. & Kia, A. A. (2006). *The Role of Globalization and Media in Cultural Identity*, Tehran: Khojaste Pub. [In Persian].
- Seifzadeh, S. H. (1990). *Theory-Building in International Relations: Fundamentals and Paradigms*, Tehran: Samt Pub. [In Persian].